

**O‘QITUVCHI-LOGOPEDNING NIZOM TALABLARI ASOSIDA
KORREKSION-PEDAGOGIK FAOLIYATINI SAMARALI TASHKIL ETISH**

Mansurova Nazokat Shermatovna

10 -sonli AFCHÒSMM ning logoped òqituvchisi

Nizamova Muyassarxon Nuritdinovna

Senior Lecturer of Namangan State University,

Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences.

Email: muyassar429@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada o‘qituvchi-logoped faoliyatini amaldagi me‘yoriy talablar va zamonaviy korreksion-pedagogik yondashuvlar asosida to‘g‘ri tashkil etish masalalari yoritilgan. Logopedik xizmatning maqsad va vazifalari, bolalarni dastlabki pedagogik-logopedik tekshiruvdan o‘tkazish, nutq nuqsonlarini aniqlash, individual va kichik guruh mashg‘ulotlarini rejalashtirish, hujjatlarni yuritish, ota-onalar hamda pedagoglar bilan hamkorlik qilish, monitoring va natijalarni baholash mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘qituvchi-logoped ishining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi amaliy tavsiyalar va tashkiliy model taklif etiladi.*

Kalit so‘zlar: *o‘qituvchi-logoped, logopediya, nutq nuqsoni, korreksion-pedagogik faoliyat, diagnostika, individual mashg‘ulot, logopedik hujjatlar, ota-ona bilan hamkorlik, monitoring, maktabgacha ta‘lim.*

KIRISH

Bugungi kunda bolaning nutqiy rivojlanishini erta aniqlash va undagi mavjud qiyinchiliklarni o‘z vaqtida korreksiya qilish maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim sifatining muhim shartlaridan biridir. Nutqning to‘g‘ri shakllanishi bolaning muloqotga kirishishi, bilish jarayonlarida ishtirok etishi, o‘quv topshiriqlarini tushunishi va keyingi ta‘lim bosqichlariga moslashishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli o‘qituvchi-logoped faoliyatini faqat talaffuzdagi ayrim kamchiliklarni tuzatishga qaratilgan mashg‘ulotlar majmui sifatida emas, balki diagnostika, korreksiya, profilaktika, maslahat va hamkorlikni qamrab oluvchi yaxlit pedagogik tizim sifatida tashkil etish zarur.

O‘zbekiston amaliyotida logopediya xizmatining tashkiliy asoslari tegishli normativ-huquqiy hujjatlar bilan belgilanadi. Xususan, umumiy o‘rta ta‘lim muassasasi qoshidagi logopediya shoxobchasi to‘g‘risidagi Nizomda logopediya xizmatining asosiy vazifalari qatorida nutq nuqsonlarining oldini olish va ularni bartaraf etish, korreksion mashg‘ulotlar o‘tkazish, nutq a‘zolari va nutqiy rivojlanishni tizimli kuzatish hamda pedagoglar va ota-onalarga amaliy yordam ko‘rsatish belgilangan. Nizomda o‘qituvchi-logoped ishining o‘quv-tarbiyaviy, metodik va tashkiliy-pedagogik yo‘nalishlari ham ko‘zda tutiladi. [1]

2026-yilda maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida logopedik ishlarni tashkil etishning pedagogik asoslari bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlarda ham diagnostika, korreksiya, samarali metodlardan foydalanish va amaliyotdagi muammolarni tahlil qilish muhimligi ta‘kidlangan.

[2]

1. O‘QITUVCHI-LOGOPED FAOLIYATINING MAQSADI VA TASHKILIY TAMOIYILLARI

O‘qituvchi-logopedning asosiy maqsadi nutqida turli darajadagi buzilishlar kuzatiladigan bolalarga pedagogik va korreksion yordam ko‘rsatish, ularning nutqiy faoliyatini rivojlantirish hamda ta‘lim jarayonida to‘laqonli ishtirok etishiga sharoit yaratishdan iborat. Mazkur maqsadga erishish uchun logoped faoliyati aniq rejalashtirilgan, individual ehtiyojlarga mos va natijaga yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim.

Logoped ishini tashkil etishda quyidagi tamoyillar muhim hisoblanadi: individuallashtirish; izchillik va tizimlilik; oddiydan murakkabga o‘tish; bolaning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish; rivojlantiruvchi muhit yaratish; pedagogik hamkorlik; ota-onani korreksion jarayonga jalb etish; natijalarni muntazam monitoring qilish. Ushbu tamoyillar logopedik mashg‘ulotlarning tasodifiy emas, balki yagona korreksion-rivojlantiruvchi dastur asosida olib borilishini ta‘minlaydi.

2. ISHNI REJALASHTIRISH: “DIAGNOSTIKA -REJA -KORREKSIYA - MONITORING” MODEL

O‘qituvchi-logoped faoliyatini samarali tashkil etishning eng maqbul modeli to‘rtta o‘zaro bog‘langan bosqichdan iborat: diagnostika, rejalashtirish, korreksion faoliyat va monitoring. Birinchi bosqichda bolaning nutqiy holati aniqlanadi. Ikkinchi bosqichda aniqlangan muammolardan kelib chiqib individual yoki kichik guruh uchun maqsad va vazifalar belgilanadi. Uchinchi bosqichda reja asosida mashg‘ulotlar tashkil etiladi. To‘rtinchi bosqichda o‘zgarishlar qayta baholanib, keyingi ish yo‘nalishlari belgilanadi.

Rejalashtirishda faqat mashg‘ulot mavzularini sanab o‘tish bilan cheklanmaslik kerak. Har bir mashg‘ulot uchun kutilayotgan natija, foydalaniladigan metod va vositalar, bolaning faol ishtiroki, mustaqil bajaradigan topshiriqlar hamda natijani qayd etish mezonlari belgilanishi maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv logoped ishini nazorat qilish va uning samaradorligini isbotlash imkonini beradi.

Amaldagi Nizomga ilova qilingan namunaviy yillik ish rejasida ham o‘quvchilar nutqini tekshirish, guruhlarini shakllantirish, xulosa yozish, logopedik mashg‘ulotlar, yakka tartibdagi ishlar, ota-onalarga maslahat berish, mashg‘ulotlarga tayyorgarlik, metodik faoliyat, davomat va hisobotlarni yuritish kabi yo‘nalishlar alohida ko‘rsatilgan. [3] Bu holat logopedning ish vaqti faqat mashg‘ulot o‘tkazishdan iborat emasligini ko‘rsatadi.

3. LOGOPEDIK DIAGNOSTIKANI TO‘G‘RI TASHKIL ETISH

Diagnostika korreksion ishning boshlang‘ich va eng mas‘uliyatli bosqichidir. Bola bilan dastlabki suhbat, kuzatish, artikulyatsion apparat holatini baholash, tovush talaffuzi, fonematik eshituv, lug‘at boyligi, grammatik qurilish, bog‘langan nutq va kommunikativ faollikni o‘rganish orqali muammoning asosiy yo‘nalishlari aniqlanadi.

Diagnostik jarayon bolaning imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi kerak. Tekshiruvni ortiqcha cho‘zish, bir xil topshiriqlarni takrorlash yoki bolaga bosim o‘tkazish uning tabiiy nutqiy faoliyatini pasaytirishi mumkin. Shu sababli diagnostik topshiriqlar o‘yin, suhbat, rasm, predmetlar, harakatli vazifalar va qisqa savollar bilan uyg‘unlashtirilsa, tabiiyroq natija olinadi.

Diagnostika yakunida logoped bolaning kuchli va rivojlantirilishi zarur bo'lgan tomonlarini ajratib, korreksion maqsadlarni aniq ifodalashi lozim. Tashxis yoki xulosa faqat kuzatilgan pedagogik dalillarga tayangan holda rasmiylashtirilishi, tibbiy xulosa talab qilinadigan holatlarda tegishli mutaxassislar bilan hamkorlik yo'lga qo'yilishi zarur.

4. KORREKSION MASHG'ULOTLARNI SAMARALI TASHKIL ETISH

Korreksion mashg'ulotning samaradorligi uning aniq maqsadga yo'naltirilganligi bilan belgilanadi. Mashg'ulot tuzilmasida motivatsion kirish, artikulyatsion yoki fonetik tayyorgarlik, asosiy korreksion topshiriqlar, nutqiy faoliyatni mustahkamlash va yakuniy refleksiya bosqichlarini qo'llash mumkin. Mashg'ulot davomida bolaning passiv tinglovchi bo'lib qolishiga yo'l qo'ymasdan, uni gapirish, tanlash, taqqoslash, takrorlash, mustaqil javob berish va ijodiy vazifalarni bajarishga jalb etish zarur.

Zamonaviy logopedik mashg'ulotlarda o'yin texnologiyalari, vizual kartochkalar, artikulyatsion gimnastika, fonematik eshituvni rivojlantiruvchi topshiriqlar, ritmik mashqlar, hikoya tuzish, rolli vaziyatlar va raqamli vositalardan maqsadli foydalanish mumkin. Bunda texnologiyaning o'zi emas, bolaning aniq nutqiy ko'nikmasini rivojlantirishga xizmat qilishi asosiy mezon bo'lishi kerak.

2025–2026-yillardagi tadqiqotlarda ham faoliyatga yo'naltirilgan logopedik mashg'ulotlar fonematik eshituv, artikulyatsion aniqlik va semantik nutq rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan. [4] Demak, mashg'ulotlarda amaliy harakat, o'yin va kommunikativ vaziyatlarning ulushini oshirish ilmiy-metodik jihatdan asosli hisoblanadi.

5. HUJJATLARNI YURITISH VA HISOBOT BERISH

O'qituvchi-logoped faoliyatining tashkiliy jihatdan to'g'ri yo'lga qo'yilishi hujjatlarning tartibli yuritilishini ham talab etadi. Ish rejalari, bolalarning nutq xaritalari, diagnostik natijalar, guruhlar ro'yxati, davomat, mashg'ulot ishlanmalari, ota-onalar bilan maslahatlar va yakuniy monitoring ma'lumotlari bir-birini to'ldirishi kerak.

Hujjat yuritishda asosiy talab - ma'lumotlarning aniqligi, izchilligi va amaliy qiymatidir. Bir xil mazmundagi hisobotlarni ko'paytirish o'rniga, bolaning rivojlanish dinamikasini ko'rsatadigan qisqa va mazmunli qaydlar yuritish samaraliroqdir. Nizomda namunaviy yillik ish rejasining tashkiliy-pedagogik qismida davomat jurnali, hisobotlar, nutq xaritalari hamda turli mutaxassislar bilan hamkorlik kabi ishlar alohida ko'rsatilgan. [3]

6. OTA-ONALAR VA PEDAGOGLAR BILAN HAMKORLIK

Logopedik korreksiya faqat kabinetdagi mashg'ulotlar bilan cheklanib qolsa, natijaning barqarorligi pasayishi mumkin. Shu sababli tarbiyachi yoki boshlang'ich sinf o'qituvchisi, psixolog, zarur hollarda tibbiyot mutaxassisi va ota-onalar bilan muntazam hamkorlik qilish muhimdir. Hamkorlikning maqsadi bolaning muammosini bir-biriga yuklash emas, balki yagona pedagogik yondashuvni shakllantirishdan iborat.

Ota-onalarga maslahat berishda murakkab terminlardan ko'ra amaliy tavsiyalar berish maqsadga muvofiq: uyda 5–10 daqiqalik artikulyatsion mashqlar, to'g'ri talaffuzni namunada ko'rsatish, bolani gapini bo'lmasdan tinglash, savol-javobli suhbatlar tashkil etish, rasm asosida hikoya qildirish va yangi so'zlarni kundalik vaziyatlarda qo'llash. Bunday tavsiyalar ota-onaning korreksion jarayondagi rolini kuchaytiradi.

7. O'QITUVCHI-LOGOPED FAOLIYATINING SAMARADORLIK MEZONLARI

Logoped faoliyatini baholashda faqat nechta mashgʻulot oʻtkazilgani emas, balki bolaning nutqiy rivojlanishidagi real oʻzgarishlar asosiy mezon boʻlishi kerak. Samaradorlikni quyidagi koʻrsatkichlar orqali baholash mumkin: tovushlarni toʻgʻri talaffuz qilish; fonematik farqlash; lugʻatdan foydalanish; grammatik jihatdan toʻgʻri gap tuzish; bogʻlangan nutq; savollarga mustaqil javob berish; kommunikativ faollik; oʻz-oʻzini nazorat qilish.

Monitoring dastlabki diagnostika natijalari bilan oraliq va yakuniy natijalarni qiyoslashga asoslanishi lozim. Har bir bola uchun kichik, oʻlchab boʻladigan maqsadlar qoʻyilishi logopedga oʻz metodikasini vaqtida oʻzgartirish imkonini beradi. Masalan, “nutqi yaxshilansin” kabi umumiy maqsad oʻrniga “maʼlum tovushni soʻz boshida toʻgʻri talaffuz qiladi”, “3–4 gapdan iborat izchil hikoya tuzadi” kabi aniq natijalar belgilanishi maqsadga muvofiq.

8. AMALIY TAKLIFLAR

Oʻqituvchi-logoped ishini yanada samarali tashkil etish uchun quyidagi amaliy mexanizmni joriy etish tavsiya etiladi:

- 1) oʻquv yilining boshida diagnostik skrining;
- 2) bolalarni muammosining ustuvor yoʻnalishiga koʻra guruhlash;
- 3) har bir bola uchun qisqa individual korreksion maqsadlar kartasini yaratish; 4) haftalik mashgʻulot rejasini kutilayotgan natija bilan bogʻlash;
- 5) oy yakunida mini-monitoring oʻtkazish;
- 6) ota-onaga qisqa uy vazifasi va tavsiyalar berish;
- 7) pedagoglar bilan oyiga kamida bir marta hamkorlik tahlilini oʻtkazish;
- 8) chorak yoki yarim yillik yakunda natijalarni umumlashtirish.

Shuningdek, logopedik kabinetni rivojlantiruvchi muhit sifatida jihozlash, didaktik materiallarni nutq buzilishlarining turlariga koʻra tizimlashtirish, raqamli resurslardan meʼyorida foydalanish va logopedning kasbiy rivojlanishini muntazam qoʻllab-quvvatlash zarur. Bunday yondashuv logoped ishining sifatini oshirish bilan birga, taʼlim tashkilotida inklyuziv va bolaga yoʻnaltirilgan muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Oʻqituvchi-logopedning ishini Nizom talablari asosida toʻgʻri tashkil etish — bu faqat hujjatlarni yuritish yoki belgilangan mashgʻulotlarni oʻtkazish emas, balki diagnostika, rejalashtirish, korreksiya, hamkorlik va monitoringni yagona tizimga birlashtirishdir. Logopedning kasbiy faoliyati bolaning individual ehtiyojlariga mos, izchil va natijaga yoʻnaltirilgan boʻlsa, nutqiy rivojlanishdagi ijobiy oʻzgarishlarni barqarorlashtirish imkoniyati oshadi.

Tadqiqot va amaliy tajribalar shuni koʻrsatadiki, logopedik yordamning samaradorligi uchta asosiy omilga - aniq diagnostika, puxta rejalashtirilgan korreksion mashgʻulot va pedagogik hamkorlikka bogʻliq. Shu bois taʼlim tashkilotlarida oʻqituvchi-logopedning metodik mustaqilligini qoʻllab-quvvatlash, zamonaviy korreksion texnologiyalarni joriy etish va natijalarni muntazam monitoring qilish dolzarb vazifa boʻlib qoladi.

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi “O‘zbekiston – 2030”strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-son Farmoni. // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.

2.NX,&Nizamova,M.N(2025).O'zbekiston respublikasi ta'lim tizimida yangicha yondashuv.Tadqiqotlar,76(5), 253-2584. Djamolova N.Z. Logopedik mashg‘ulotlarni tashkil etishda amaliy tajribalarning samaradorligi. Pedagogik tadqiqotlar jurnali. 2026.

3.& Nizamova, MN (2025).Yangi O'zbekistonda inkluziv ta'lim.Tadqiqot markazi , 4 (Maxsus 2-son), 809-814.

4.Nuritdinovna, N.M.(2024).Bo‘lajak menejerlarni model ta’lim asosida kasbiy mobilligini rivojlantirish yo‘llari. Science and innovation,3(Special Issue 16), 645/646 5. Ayupova M.Yu. Logopediya. Toshkent: Faylasuflar jamiyati, 2007.

6. Ibroximova O. Logopedik mashg‘ulotlarni tashkil etish va rejalashtirish moduliga oid mustaqil ta’lim topshiriqlarini integrativ modellashtirishning innovatsion texnologiyalari. Maktabgacha va maktab ta’limi jurnali. 2026.